

Van consultatie naar wetsvoorstel, de start van het eindspel (deel 2)

Tijdens het schrijven van dit artikel is de Kamerbehandeling van het wetsvoorstel **Wet toekomst pensioenen** nog in volle gang. Na het schrijven van ons eerste deel van het tweeluik vonden een openbare technische briefing en drie openbare rondetafelgesprekken plaats. Verder verschenen zowel de nota naar aanleiding van het verslag, een nota van wijziging, het nader verslag en de nota naar aanleiding van het nader verslag. De regering beantwoordde in een indrukwekkend tempo de enorme hoeveelheid Kamervragen. In dit tweede deel van ons tweeluik nemen wij u mee in de aanpassingen en verduidelijkingen ten opzichte van de consultatieversie **Wet toekomst pensioenen** ten aanzien van invaren, individuele rechtsbescherming en de harmonisatie van de tweede en derde pijler.

■ TERUGBLIK

In het eerste deel van ons tweeluik zijn we voornamelijk ingegaan op aanpassingen en verduidelijkingen rondom de (arbeidsvoorwaardelijke) pensioentoezegging: de pensioencontracten, de pensioenpremie, het nabestaandenpensioen en de tijdslijnen voor verzekerde regelingen.¹ Nu bespreken we meer in detail enkele andere thema's waarover veel te doen is.

■ INVAREN

De wetgever beargumenteert nóg steviger waarom invaren het standaardpad is

Om het nieuwe pensioenstelsel te laten slagen is het uitgangspunt dat alle opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten moeten worden ingevaren in het nieuwe stelsel, tenzij er onevenredig nadelige effecten zijn voor een bepaalde groep belang-

hebbenden (deelnemers, gewezen deelnemers, gepensioneerden of de werkgever). Het wetsvoorstel bevat met betrekking tot invaren inhoudelijk geen wijzigingen ten opzichte van de consultatieversie. Wel beargumenteert de wetgever nog steviger waarom invaren de voorkeur geniet. Zo worden de doelstellingen van de wet expliciet aangehaald als onderbouwing van, onder andere, proportionaliteit. Daarnaast wordt nog eens benadrukt wat de nadelen zijn als niet wordt ingevaren.

Invaren is niet wettelijk verplicht, maar voor niet-invaren moeten er zeer goede redenen zijn.

Invaren is niet wettelijk verplicht, maar voor niet-invaren moeten er zeer goede redenen zijn. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan de situatie dat sprake is van bestaande garanties in de vorm van bijstortingsverplichtingen van werkgevers, het bestaan van een onvoorwaardelijke indexatie-afspraken of andere fonds-specifieke omstandigheden waarbij invaren onevenredig ongunstig uitpakt voor bepaalde groepen belanghebbenden. Het pensioenfonds vormt een zelfstandig oordeel over het invaarverzoek van sociale partners en mag maar op basis van drie gronden een eventueel invaarverzoek weigeren: (1) er is sprake van een onevenwichtig nadeel voor groepen deelnemers, (2) er is sprake van strijd met de

Frank Janse en Elianne Janssen

Drs. M.C.D. Janse en mr. drs. E.H.M. Janssen zijn beiden werkzaam als pensioenadviseur bij Montae & Partners. Dit artikel is door beide auteurs op persoonlijke titel geschreven.

¹ Frank Janse en Elianne Janssen, Van consultatie naar wetsvoorstel, de start van het eindspel (deel 1), *PM* 2022/83.

wet, bijvoorbeeld verboden leeftijdsonderscheid of (3) als het verzoek onuitvoerbaar blijkt te zijn. Als niet wordt ingevaren, blijven voor de bestaande pensioenen de regels van het financieel toetsingskader gelden. In het wetsvoorstel is toegevoegd dat de niet-ingevaren pensioenaanspraken en pensioenrechten dan worden aangemerkt als een te onderscheiden financieel geheel. Daarmee is ringfencing dus verplicht tussen de niet-ingevaren aanspraken en rechten waarop het financieel toetsingskader van toepassing blijft en de nieuwe opbouw van vermogen in de nieuwe premieovereenkomst.

Invaren bij gesloten pensioenfondsen geëxpliciteerd

Na publicatie van de consultatieversie heeft een lobby vanuit gesloten pensioenfondsen plaatsgevonden. Als gevolg hiervan is in het wetsvoorstel verduidelijkt hoe gesloten fondsen moeten omgaan met invaren. Kort gezegd is er op het moment dat er geen werkgever/sociale partners meer is/zijn, geen invaarverzoek mogelijk en kan er dus niet worden ingevaren. In de consultatieversie werd nog gehint op een bijzondere juridische constructie, maar daarover zien we in het wetsvoorstel niets terug. Is er wel nog sprake van een werkgever/sociale partners, dan is een verzoek tot invaren mogelijk mits (1) een gewijzigde pensioenregeling wordt overeengekomen en (2) werkgever/sociale partners bepalen dat deze nieuwe pensioenregeling ook van toepassing is op slapers en gepensioneerden bij het gesloten pensioenfonds. De tweede voorwaarde lijkt erop te wijzen dat voor invaren de pensioenregeling bij het gesloten fonds gewijzigd moet worden in overeenstemming met de – bij een andere pensioenuitvoerder ondergebrachte – pensioenregeling voor de actieven. Dat zou bijvoorbeeld betekenen dat als voor de actieven een flexibele premieregeling wordt overeengekomen, de pensioenregeling bij het gesloten fonds ook gewijzigd moet worden naar een flexibele premieregeling met dezelfde karakteristieken. Wij zien geen meerwaarde in deze gelijktrekking van regelingen en vragen ons af of dit door de wetgever daadwerkelijk is beoogd.

Invaren vanuit bestaande beschikbare premieregelingen verduidelijkt

Uit de beantwoording van de eerste ronde schriftelijke Kamervragen blijkt onder meer dat het mogelijk is om het opgebouwde kapitaal in te varen vanuit een bestaande beschikbare premieregeling naar de nieuwe premieovereenkomst. Hiervoor is geen omrekenmethode nodig, omdat het opgebouwde kapitaal één-op-één overgezet kan worden. Het is daarbij niet toegestaan om een deel van het individuele pensioenkapitaal af te romen voor het vullen van een solidariteits- of risicodelingsreserve. Vanuit het huidige stelsel bezien vinden wij dat een logische keuze. Vanuit het nieuwe stelsel bezien is dit minder vanzelfsprekend, maar

waarschijnlijk wel de weg van de minste weerstand. Het is in ieder geval prettig dat de wetgever op dit punt nu duidelijkheid heeft verschaft.

Actuariële verduidelijkingen en toevoegingen bij invaren

In het wetsvoorstel blijft de mogelijkheid behouden om voor de omrekening van de huidige opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten naar persoonlijke pensioenvermogens gebruik te maken van zowel de standaardmethode als de Value Based ALM-methode ('vba-methode'). Hoewel de naam van de standaardmethode anders doet vermoeden, is in het wetsvoorstel verduidelijkt dat dit geen default methode is. Beide methoden zijn toelaatbaar. Het is aan pensioenfondsen om te bepalen welke methode wordt gehanteerd, waarbij geldt dat één van beide rekenmethoden passender kan zijn afhankelijk van de financiële positie van het pensioenfonds, de fondskenmerken, de complexiteit van de pensioenregeling en/of de doelen die beoogd worden bij het invaren. Het pensioenfonds kiest welke methode zij wil gebruiken bij het invaren en legt dit vast in het implementatieplan. Het pensioenfonds hoeft overigens niet beide methodes door te rekenen, één van beide methodes is voldoende.

Als een pensioenfonds de standaardmethode toepast en sprake is van een dekkingsgraad onder 105%, mag maximaal 5% van het fondsvermogen worden afgezonderd om de transitie evenwichtiger vorm te geven via het vullen van de solidariteits- of risicodelingsreserve en/of een compensatiedepot. Als de dekkingsgraad hoger is, mag eventueel meer apart worden gezet. Pensioenfondsen die invaren met een hogere actuele dekkingsgraad dan 115% mogen een solidariteits- of risicodelingsreserve aanhouden van meer dan 15% van het totale vermogen. Die reserve moet vervolgens wel afgebouwd worden, zodat deze uiterlijk in 2037 binnen het structurele maximum van 15% blijft.

Keuze vaste of variabele uitkering voor pensioengerechtigden bij invaren in een flexibele premieregeling

In de consultatieversie was, conform de huidige Wet verbeterde premieregeling, reeds opgenomen dat een deelnemer bij een flexibele premieregeling

Nieuw in het wetsvoorstel is dat bij invaren naar een flexibele premieregeling, óók de reeds gepensioneerden een keuze kunnen maken tussen een vaste en variabele uitkering.

kan kiezen tussen een vaste of variabele uitkering. Nieuw in het wetsvoorstel is dat bij invaren vanuit een uitkeringsovereenkomst naar een flexibele premieregeling, óók de reeds gepensioneerden een keuze kunnen maken tussen een vaste en variabele uitkering.² Omdat zij al in de uitkeringsfase zitten, is het natuurlijke keuzemoment bij pensioen-ingang reeds voorbij. Daarom is voor hen een nieuw keuzemoment gecreëerd. Met dit nieuwe keuzemoment wordt een belangrijke zorg van gepensioneerden voor invaren weggenomen. Indien de gepensioneerde geen keuze maakt, geldt de standaardoptie die is afgesproken door sociale partners of – indien sociale partners hierin (nog) geen keuze hebben gemaakt – de wettelijke standaardoptie van een vaste uitkering. Indien het pensioenfonds alleen een vaste uitkering aanbiedt en de gepensioneerde een variabele uitkering wenst of vice versa, krijgt de gepensioneerde een eenmalig shoprecht.

Een pensioenfonds moet binnen een jaar na invaren de keuzemogelijkheid tussen een vaste en variabele uitkering bieden aan reeds gepensioneerden. Voor de termijn van één jaar is gekozen zodat gepensioneerden tijdig een keuze aangeboden krijgen en pensioenuitvoerders een ordentelijk proces kunnen doorlopen. Wel vragen wij ons af wat geldt tot de termijn van één jaar is verstreken; is dan sprake van een variabele of vaste uitkering? Wij kunnen ons voorstellen dat dan de standaardoptie die is afgesproken door sociale partners geldt en bij afwezigheid daarvan de wettelijke standaardoptie van een vaste uitkering.

■ INDIVIDUELE RECHTSBESCHERMING

Wetgever houdt voet bij stuk ten aanzien van afwezigheid individueel bezwaarrecht

Sinds het verschijnen van de consultatieversie van het wetsvoorstel is de afwezigheid van een individueel bezwaarrecht bij invaren een heet hangijzer en roept dit veel verzet op. Het was in veel consultatiereacties onderwerp van aandacht, pensioendeskundigen discussiëren over de (juridische) houdbaarheid, Kamerleden stellen de nodige kritische vragen en de Raad voor de Rechtspraak waarschuwt dat deelnemers die tegen invaren zijn massaal naar de rechter stappen. De wetgever houdt echter voet bij stuk en verdedigt de afwezigheid van individueel bezwaarrecht met hand en tand. De onderbouwing wordt daarbij steeds verder uitgebreid, al vinden wij niet alle argumenten even overtuigend en consequent.

Zo is één van de nieuwste argumenten dat een keuze met betrekking tot een eenmalige gebeurtenis met financiële gevolgen die zich kunnen uitstrekken over een zeer lange periode, een grote mentale belasting voor de deelnemer vormt. Dat roept bij ons veel vragen op. Geldt dit dan niet ook voor een reguliere collectieve waardeoverdracht? Is een keuze ten aanzien van bijvoorbeeld het bedrag in eens dan ook een grote mentale belasting? Kan dit

argument niet weggenomen worden door goede keuzebegeleiding, waarvoor nota bene een nieuwe open norm in de wetgeving wordt opgenomen? De wetgever blijft daarnaast herhalen dat de afweging van alle belangen het beste geborgd is met collectieve waarborgen. Om die reden voelt de wetgever ook niets voor het voorstel van Kamerlid Pieter Omtzigt voor een collectieve deelnemersraadpleging, waarbij invaren plaatsvindt als ten minste een bepaald percentage van de belanghebbenden voorstander is.

Op zich begrijpen wij de insteek vanuit de wetgever om het individuele bezwaarrecht tijdelijk te vervangen door collectieve waarborgen, al moeten de collectieve waarborgen ook weer niet al te zwaar overtrokken worden. De introductie van het hoorrecht voor verenigingen van slapers en verenigingen van gepensioneerden oogt mooi, maar is ook wel enigszins ‘vrijheid blijheid’. De wijze waarop invulling wordt gegeven aan het hoorrecht wordt immers overgelaten aan de werkgever en het oordeel van de verenigingen is niet bindend. Datzelfde geldt voor het adviesrecht van het verantwoordingsorgaan, zij het dat het verantwoordingsorgaan beroep in kan stellen bij de Ondernemingskamer als het pensioenfondsbestuur – ondanks een negatief advies – besluit tot invaren. De verbodsbevoegdheid van DNB is niet nieuw en geldt ook voor reguliere collectieve waardeoverdrachten waarvoor wel sprake is van een individueel bezwaarrecht. Om bezwaar en beroep van een individu tegen een DNB-besluit om invaren al dan niet te verbieden de pas af te snijden, heeft de wetgever en passant bij nota van wijziging geregeld dat alleen een pensioenfonds bezwaar kan maken en beroep kan instellen tegen het DNB-besluit. Hier is kritisch door de sector op gereageerd. Zo geeft Heemskerk aan de wetswijziging “schokkend” te vinden. Ook spreekt hij van een “verder uitholling van de rechtsbescherming”.³

Naar aanleiding van het advies van de Raad van de Rechtspraak is nog wel besloten om de individuele rechtsbescherming te verstevigen. Dit wordt gedaan door het versterken van de interne klachtenprocedure en het in het leven roepen van een tijdelijke externe geschillencommissie in aanvulling op de reeds bestaande routes, zoals de Ombudsman Pensioenen of de (nationale dan wel Europese) rechter. Met het totale pakket aan waarborgen verwacht de regering dat het aantal procedures bij de rechter uiteindelijk beperkt blijft. De tijd moet uitwijzen of de wens hier de vader van de gedachte is.

2 Hiertoe hebben Vandena van der Meer en René den Hertog van Montae & Partners reeds gepleit in het PensioenPro artikel ‘Geef alle gepensioneerden keus tussen vaste en variabele uitkering bij invaren’ van 29 december 2021.

3 Individueel bezwaar tegen invaarbesluit DNB uitgesloten met wetswijziging, PensioenPro, 18 mei 2022.

Versterking van de interne klachtenprocedure

Nieuw ten opzichte van de consultatieversie is de bepaling over de interne klachtenprocedure. Deze schrijft voor dat pensioenuitvoerders zorgdragen voor een adequate behandeling van klachten van (gewezen) deelnemers, gewezen partners of pensioengerechtigden en dat de pensioenuitvoerder hiertoe over een interne klachten- en geschillenprocedure beschikt. Die wordt gebaseerd op de eisen die de Code Pensioenfondsen nu al stelt, maar dan met een strakkere invulling en wettelijke basis. Doel is een laagdrempelige, kosteloze en snelle procedure, en uniformering van de wijze waarop pensioenuitvoerders klachten behandelen. In de consultatieversie van het Besluit toekomst pensioenen zijn nadere regels opgenomen over de interne klachtenprocedure. Het betreft onder meer de definitie van klacht, de verplichting tot het intern en extern beschikbaar stellen van de klachtenprocedure, eisen aan de afhandeling van klachten en aan de klachtenadministratie. In de tussentijd heeft de Pensioenfederatie de gedragslijn 'Goed omgaan met klachten' gepubliceerd. De pensioenfondsen committeren zich hierin aan 35 bepalingen die het basisniveau beschrijven van hoe pensioenfondsen moeten omgaan met klachten. Jaarlijks doen pensioenfondsen een volwassenheidsscan die laat zien hoe ver zij ontwikkeld zijn op het gebied van klachtenafhandeling.

Een tijdelijke externe geschilleninstantie voor pensioenuitvoerders

In lijn met de eerdere suggestie van de AFM⁴, komt er op grond van het wetsvoorstel een tijdelijke, onafhankelijke externe geschilleninstantie voor pensioenuitvoerders. Deze wordt aangewezen door de minister, en pensioenuitvoerders zijn verplicht zich hierbij aan te sluiten. Het wetsvoorstel en de consultatieversie van het Besluit toekomst pensioenen wekken de suggestie dat er meerdere externe geschilleninstanties kunnen worden aangewezen. In de nota naar aanleiding van het verslag is echter aangegeven dat één externe geschilleninstantie voor de hand ligt. De externe geschilleninstantie kan bemiddelen, voorzien in niet-bindende adviezen maar ook in bindend advies mits de pensioenuitvoerder daar vooraf uitdrukkelijk mee instemt.⁵ Dat is gelijk ook een verschil met de Ombudsman Pensioenen die alleen kan voorzien in bemiddeling en niet-bindende adviezen geeft en dus geen geschillen kan beslechten. In de consultatieversie van het Besluit toekomst pensioenen zijn nadere regels opgenomen over de externe geschillenbeslechting en -instantie. Over de precieze invulling is echter nog veel onduidelijk. Zo moet nog worden vastgelegd wat wordt verstaan onder een geschil en hoe de geschilleninstantie concreet wordt vormgegeven.

Als het wetsvoorstel wordt goedgekeurd komt de externe geschilleninstantie in beginsel per 1 januari 2028 te vervallen. De geschilleninstantie wordt dus in principe alleen voor de transitieperiode in-

gesteld, omdat in die periode een tijdelijke toename van geschillen wordt verwacht. Dat vinden wij een opmerkelijke redenering. Zeker nu de externe geschilleninstantie zich niet hoeft te beperken tot transitie-gerelateerde geschillen, maar ook andere geschillen met betrekking tot de uitvoering van de pensioenregeling mag behandelen. Het lijkt ons lo-

Het lijkt ons logischer om de externe geschilleninstantie een permanent karakter te geven.

gischer om de externe geschilleninstantie een permanent karakter te geven. Nu bekruipt ons toch enigszins het gevoel dat de externe geschilleninstantie vooral in het leven wordt geroepen om de afwezigheid van een individueel bezwaarrecht bij invaren te rechtvaardigen. Dat vinden wij een gemiste kans. Gelukkig voorziet het wetsvoorstel in een evaluatie van de doeltreffendheid en effecten van de externe geschilleninstantie vijf jaar na inwerkingtreding. Dit biedt hoop dat alsnog besloten wordt van de tijdelijke externe geschilleninstantie een permanent instituut te maken. Dit kan relatief snel via een koninklijk besluit. Hiervoor is dus geen apart wetsvoorstel nodig. Wij roepen de wetgever wel op de evaluatie tijdig te laten plaatsvinden, in ieder geval ruim vóór 1 januari 2028.

■ HARMONISATIE VAN DE TWEEDE EN DERDE PIJLER

Ambities naar beneden bijgesteld

Ten opzichte van de consultatieversie geeft het wetsvoorstel verdere invulling aan de harmonisatie van de tweede en derde pijler. Wij kunnen ons echter niet aan de indruk onttrekken dat de wetgever zijn ambities rond harmonisatie fors naar beneden heeft bijgesteld. Dat vinden we teleurstellend.

Grote harmonisatieslag aan inlegkant

Aan de inlegkant zien wij inderdaad een grote stap naar harmonisatie. Meest in het oog springend is de verhoging van het maximale premiepercentage in de derde pijler van 13,3% naar 30% en de rechtstreekse koppeling aan het maximale premiepercentage in de tweede pijler. Verder wordt de franchise in de derde pijler verhoogd naar het niveau van de minimale franchise in de tweede pijler. Ook wordt de periode waarin fiscaal gefaciliteerd premies kunnen worden ingelegd in de derde pijler verlengd tot vijf jaar na de AOW-gerechtigde leeftijd, vergelijkbaar met de tweede pijler.

Ruimte voor verdere verfijning aan inlegkant

Er blijven ook verschillen aan de inlegkant bestaan. Een voorbeeld is de auto van de zaak die wel

onderdeel kan zijn van het premie-inkomen voor de derde pijler, maar niet van het pensioengevend loon voor de tweede pijler. In de nota naar aanleiding van het verslag wordt milieubeleid als argument aangevoerd, omdat de mogelijkheid om pensioen op te bouwen over de auto van de zaak een extra prikkel zou geven om deze ter beschikking te stellen. Het uitzonderen van de auto van de zaak voor het premie-inkomen in de derde pijler zou tot een forse administratieve lastenverzwaring voor deelnemers in de derde pijler leiden. Wij vinden deze argumenten zwaar aangezet en zien het als een gemiste kans dat op dit punt geen harmonisatie plaatsvindt.

Een tweede voorbeeld is de toepassing van verlaagde franchises. In de tweede pijler is dit mogelijk, in de derde pijler niet. De MvT geeft overigens aan dat dit wel mogelijk wordt in de derde pijler, maar in de wettekst zien wij hiervoor geen delegatiegrondslag en in de consultatieversie van het besluit toekomst pensioenen worden alleen de verlaagde franchises voor de tweede pijler weergegeven. In de eerste schriftelijke ronde Kamervragen is inmiddels ook bevestigd dat de passage over de verlaagde franchises voor de derde pijler in de MvT onjuist was. Belangrijkste argument om geen verlaagde franchises in de derde pijler toe te staan is het voorkomen van complexiteit voor belastingplichtigen en de Belastingdienst. Datzelfde geldt overigens ook voor een deeltijdfranchise, die wel is toegestaan in de tweede pijler en niet in de derde pijler.

Als laatste noemen we het verschil in inhaalruimte. In ons vorige artikel constateerden we dat er voor inhaal over het verleden in de tweede pijler een harde knip wordt aangebracht tussen het huidige en nieuwe stelsel. In de derde pijler is dat niet het geval. Daar staat tegenover dat de reserveringsruimte in de derde pijler wettelijk wordt begrensd op 10 jaar en een bedrag van € 38.000, terwijl deze grenzen niet van toepassing zijn op de inhaalruimte in de tweede pijler. Ook hier wordt complexiteit/uitvoerbaarheid als argument aangedragen, evenals het budgettaire kader. Het heeft er overigens alle schijn van dat met name het budgettaire belang zwaar heeft meegewogen.

Belangrijke verschillen aan uitkeringenkant blijven in stand

Aan de uitkeringenkant zien we dat het wetsvoorstel de termijnen om na expiratedatum een oudedagsvoorziening aan te kopen gelijktrekt. Hiervoor geldt in de tweede pijler nu nog een redelijke termijn. Dit wordt aangepast naar de wettelijke termijnen die al gelden in de derde pijler. Er blijven echter ook belangrijke verschillen bestaan. Zo blijven een hoog-laag uitkering en een AOW-overbrugging in de derde pijler niet mogelijk, maar belangrijker is dat de tijdelijke oudedagslijfrente in de

derde pijler overeind blijft. Dit laatste na veel kritiek op het voornemen om de tijdelijke oudedagslijfrente af te schaffen.

Verschuivingen tussen tweede en derde pijler op komst?

Al met al constateren we dat de mogelijkheden voor pensioenopbouw in de derde pijler fors worden verruimd. De pensioenopbouw in de derde pijler wordt ook een stuk eenvoudiger. Daarmee wint de derde pijler aan aantrekkelijkheid ten opzichte van de tweede pijler. Wij zijn benieuwd in hoeverre dit mogelijk tot verschuivingen tussen de tweede en derde pijler gaat leiden. Eén voorspelling durven wij in ieder geval wel aan: de regering draait met de verruimde mogelijkheden in de derde pijler eigenhandig de experimenteerbepaling voor zelfstandigen in de tweede pijler de nek om. Waarom zou je als zelfstandige immers in een systeem stappen waarvan het de vraag is of je daar over een aantal jaar nog in kan blijven deelnemen, terwijl er een toekomstbestendig alternatief is dat ook nog eens de mogelijkheid van een tijdelijke uitkering biedt?

■ TOT SLOT

De afgelopen maanden zijn weer een aantal stappen voorwaarts gezet in het eindspel van de Wet toekomst pensioenen. Het kabinet hoopte dat de Tweede Kamer de wet nog voor de zomer van 2022 plenair kon behandelen, maar dat is niet gelukt. Het wordt daarom spannend of de beoogde inwerkingtredingsdatum van 1 januari 2023 wordt gehaald. Zeker in combinatie met de lagere regelgeving die nog langs de Raad van State moet en waarvoor deels ook een voorhangprocedure van toepassing is. Het is in ieder geval te hopen dat als de Tweede Kamer nog dit jaar kan instemmen met het wetsvoorstel, de Eerste Kamer ook voldoende tijd kan vrij maken om het wetsvoorstel voor het einde van het jaar te behandelen. Anders moeten er parlementaire capriolen uitgehaald worden en daar zit niemand op te wachten.

Mocht 1 januari 2023 toch niet gehaald worden, laten we dan in ieder geval hopen dat het wetsvoorstel ruim vóór de verkiezingen van de Provinciale Staten in maart 2023 bij de Eerste Kamer ligt. Eind mei 2023 kiezen de leden van de Provinciale Staten de nieuwe Eerste Kamer. Het is te hopen dat het eindspel ruim voor die tijd al is gespeeld. ●

4 AFM onderzoeksrapport, 'Naar een betere rechtsbescherming van de pensioendeelnemer Een verkenning naar de klachtenafhandeling door pensioenfondsen', 18 maart 2022.

5 Art. 14o, lid l van het Besluit uitvoering Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling.